

# Historian- tutkimusta hyvinvointi- valtion iduista

**Paavo Alaja: Suomen maalaisseurakuntien köyhäinhuolto luterilaisen ortodoksian aikana (1571–1686). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 225, Helsingin yliopisto 2013. 450 s. ISBN 978-952-5031-74-4.**

Paavo Alaja on tehnyt kirkkohistorian alaan kuuluvan väitöskirjan suomalaisten maalaisseurakuntien köyhäinhuollosta 1500- ja 1600-luvulla. Kyseessä on harvinaisen kiinnostava tutkimusasetelma: Miten köyhien ja vaivaisten asema muuttui, kun Ruotsi ponnisti 1600-luvulla yhdeksi Euroopan suurvalloista? Väitöskirja on kattava yleisesitys köyhäinhuollosta niinä vuosina, joihin heikommasta huolta pitävän suomalaisen hyvinvointivaltion idut yltävät.

Alajan tutkimus on nykyväitöskirjaksi varsin tuhti, noin 400 sivua, mikä selittyy osaksi monilla tutkimuskysymyksillä. Tavoitteena on ollut tutkia köyhäinhuoltoa pitäjakohtaisesti siten, että tarkasteluun on liitetty sekä maallisen esivallan toiminta että kirkkoon liittyvät kysymykset. Lisätutkimustehtävänä on ollut köyhyyden ja köyhien määrittely. Tutkija pyrkii tuomaan esille myös köyhäinhuollon alueellisia ominaispiirteitä.

Ensimmäisessä pääluvussa Alaja taustoittaa köyhyyteen liittyviä käsitteitä. Käsitettä *köyhäinhuolto* ei itse asiassa tunnettu vielä suurvalta-ajan Suomessa. Köyhiä – tai *vaivaisia* – ei hoidettu vaan heitä enemminkin *huollettiin*. Ensimmäisen pääluvun jälkeen tutkimus etenee kronologisesti vuodesta 1571 (valtakunnan ensimmäinen luterilainen kirkkojärjestys) vuo-

teen 1686 (ensimmäinen luterilainen kirkkolaki). Toisen ja kolmannen pääluvun taitekohta (1654) selittyy kuningatar Kristiinan kruunusta luopumisella, ja neljäs luku alkaa Kaarle XI:n täysi-ikäiseksi tulosta (1672). Vieläkin luontevampia taitevuosia olisivat ehkä olleet Alajan korostamat vuoden 1642 kerjuusääntö tai vuoden 1664 palkollisääntö, joka pakotti itselliset ja irtolaiset palvelussuhteiden solmimiseen.

Tekstiin ujutettu runsas yksityiskohtien määrä saattaa välillä uuvuttaa, mutta perusteellisuudesta on hyötyäkin. Vilkaaisu henkilöhakemistoon herättää samantien kiinnostuksen. Kirjan sivuille on onnistuttu nostamaan menneitä vuosisadoilta muun muassa Komulainen Simo, karkulainen (Pyhäjoki) ja Helga, surkea akka (Sulka-va). Myös aluerajaus on koko maan kattava. Syynä laajaan maantieteelliseen rajaukseen on tutkimuksen eteneminen lähteiden ehdoilla: koska lähdeaineisto on fragmentaarista, käsittely on ulotettu kaikkeen saatavilla olevaan aineistoon. Ahvenanmaan osuus tosin korostuu, koska sieltä on säilynyt ainutlaatuisen kattava kokoelma lääninrovasti Boëtius Mureniuksen rovastintarkastuspöytäkirjoja vuosilta 1637–1666. Kokoelman avulla on mahdollista seurata Ahvenanmaan seurakuntien köyhäinhuoltoa vuodesta toiseen. Ahvenanmaalla näkyi varsin pian esimerkiksi vuonna 1642 annetun kerjuusäännön vaikutus. Kerjääminen haluttiin tässä vaiheessa rajata ainoastaan sellaisten valtakunnan alamaisten oikeudeksi, joilla ei ollut muuta toimeentulon mahdollisuutta. Työntekoon kykeneviä ei haluttu kerjuulla nähdä, ja luvattomaan kerjäämiseen alettiin puuttua yhä tiukemmin.

Köyhäinhuolto sai luterilaisuuden vaikutuksesta jonkin verran uusia muotoja, mutta keskeisenä tukijalkana 1600-luvun syrjäytyneillä säilyi suvun antama suoja. Alajan mu-

kaan tarkemman sukututkimuksen kautta olisi mahdollista saada selville, mistä kerjäläiset olivat lähtöisin ja ketä heidän sukulaisensa olivat. Miksi osa jäi oman onnensa nojaan? Alustavan tarkastelun perusteella halvaantuneet saivat turvaa perheenjäseniltään, mutta spitaalisiin sairastuneilla tilanne oli toinen. Uskelan Hakostaron kylässä oman huonekuntansa ulkopuolelle joutui spitaalinen Kerttu Tuomaantytär, joka saattoi olla samassa kylässä asuneen talonpojan Jaakko Tuomaanpojan sisar. Yleensä kyläkuntien kerjäläiset eivät kuitenkaan liene olleet sukua samassa kylässä asuneille talonpojille.

Nyky-Suomessa hyvinvointiyhteiskunnan romuttamisen merkinä on pidetty sitä, että Helsinkiin rakennetaan lastensairaala veroverojen sijasta vapaaehtoisaroin. *Helsingin Sanomissa* julkaistiin rahankeräyksen alkuvaiheessa kolumni ”Lastensairaala ei nouse kolehtiroposin”.<sup>1</sup> 1600-luvulla apua tarvitsevia tuettiin usein nimenomaan kolehtivarjoilla. Spitaalilin levitessä Ahvenanmaalle perustettiin Gloskärin saarelle vuonna 1653 hospitaali. Kun kruunu ei pystynyt ylläpitämään hospitaalia, toiveet kohdistuivat vapaaehtoisiin lahjoituksiin. Ahvenanmaan satamiin pystytettiin uhritukkeja (keräyslippaita), joihin kertyneet varat käytettiin hospitaalin hyväksi.

Alajan teos on erinomaisen tervetullut lisä varhaismodernin ajan tutkimukseen. 1600-luvun köyhäinhuollosta ei ole tehty aikaisemmin perusteellista alkuperäislähteisiin pohjautuvaa selvitystä. Kaarlo Arffmanin teos *Auttamisen vallankumous* (2008) käsittelee 1500-lukua, ja Panu Pulman väitöskirja *Fattigvärd i frihetstidens Finland: en undersökning om förhållandet mellan centralmakt och lokalsamhälle* (1985) puolestaan 1700-lu-

1. Päivi Punkka, Lastensairaala ei nouse kolehtiroposin. *Helsingin Sanomat* 8.6.2013.

kua. Alajan tutkimus tarjoaa myös mielenkiintoisia mahdollisuuksia aiheen syventämiselle. Mikrohistoriallisesti kiinnostava hahmo on esimerkiksi ahvenanmaalainen Mats, joka sokeutui lapsena siskon heitettyä tuhkaa hänen silmilleen. Sitten Sokea Mats rikastui kerjäämisellä siinä määrin, että pystyi avustamaan talonpoikia antamalla heille lainaa. Vertailukohtia Matsille löytyy muualtakin Euroopasta. Kun Matsin perintöasiaa käsiteltiin oikeudessa, kirkkoväärti kertoi, miten eräs hänen sukulaisensa oli kerjännyt Tukholmassa niin suuren omaisuuden, että oli pystynyt ostamaan talon Södermalmita. Alaja tuntee hyvin myös muualla Euroopassa tehtyjä köyhäinhoidon historiaan liittyviä tutkimuksia. Ne keskittyvät tosin yleensä kaupunkien oloihin, ja maaseutu on tutkimuskohteena harvinainen poikkeus. Muualla tehtyjen tutkimusten avulla voisi kuitenkin kenties pohdita, miten 1600-luvun yhteisö reagoi siihen, kun avustettavasta tuli avustaja.

RITVA KYLLI  
OULUN YLIOPISTO